

10 %, вторинний-20 % та третинний – 70%.

Структурні зміни зайнятості населення в Україні протягом 2012-2016 рр. свідчать про поступові зрушення у економіці (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка зайнятості населення України за секторами*

Фази / роки	2012	2013	2014	2015	2016
Первинний сектор	17,2%	17,5%	17,1%	17,5%	17,6%
Вторинний сектор	21,1%	20,8%	20,2%	19,6%	19,3%
Третинний сектор	56,5%	61,7%	57,4%	57,1%	63,1%

*Розраховано автором на основі <http://www.ukrstat.gov.ua>

Третинний сектор неупинно зростає та наближається до 70 відсотків, тобто економіка України поступово переходить із другої у третю фазу «Третинної цивілізації». На цій фазі автоматизація первинного і вторинного секторів досягає такого рівня, що потреба в робочій силі значно зменшується. Водночас зростає попит на робочу силу в третинному секторі. Ця ситуація відповідає сучасним промислово розвинутим країнам та майбутньому постіндустріальному суспільству. Один із трьох секторів економіки в рамках гіпотези трьох секторів, який включає економічну діяльність, пов'язану з послугами. Розвиток третинного сектору на цій стадії настільки значний, що в ньому іноді далі виділяють додаткові сектори: четвертинний, зосереджений навколо інформаційний технологій та п'ятинний - сектор послуг, неорієнтованих на прибуток.

Бібліографія

1. Jean Fourastié Le progrès technique et l'évolution économique, Institut d'Études Politiques de Paris, Paris, les cours de Droit (deux fascicules), 1951—52, 249 p.

Оксана СИДОРЕНКО

Київський кооперативний інститут бізнесу і права, Україна

**ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ
ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ**

Центральною проблемою розвитку сучасних економічних систем є складність їх прогнозування та передбачення майбутніх подій. Проблеми в розвитку набули системного та незворотного характеру. Це є ознакою втрати керованості над процесами розвитку. Управлінські підходи

індустріального періоду на сьогодні не в змозі впорядкувати цілі та запропонувати необхідні стратегії розвитку. На часі створення нової парадигми управління, яка враховуватиме проблеми та перспективи усієї чи регіону, чи економіки в цілому.

В умовах швидкоплинності інновацій, модернізації виробництва, появи високотехнологічних галузей, забезпечення енергонезалежності та соціальної спрямованості економічних процесів, людиноцентризму та екологізації тощо вирішення цих проблем стає майже недосяжною метою для більшості держав.

Ефективність формування та реалізації нової управлінської парадигми може бути забезпечена при дотриманні принаймні двох головних умов: у ній необхідно врахувати особливості попереднього розвитку і сучасний стан економіки, менталітет і особливості країни; в її основу має бути покладено принципи і механізм менеджменту країн із розвинутою ринковою економікою.

У світі вирішення подібних завдань забезпечується через величезні капіталовкладення у наукові дослідження та підготовку відповідних спеціалістів для проведення цих досліджень та, що головне, їх реалізацію. Мільярдні видатки на науку трансформуються в передові технології та світове лідерство в економічному плані, і як наслідок, політичному. Економічні системи, які тісно пов'язані з передовою наукою, швидко реагують на зовнішні виклики, зокрема, загострення конкуренції, скорочення ресурсів, почастищення світових криз, глобалізації, геополітичної нестабільності і т.п., і чіткіше визначаються з пріоритетними у своєму розвитку.

Україна нажалі в цьому контексті не відноситься до держав, в якій розуміють, що розвиток економіки на будь якому рівні, макро-, мікро-, чи мезо-, тісно залежить від того як швидко економічна система може адаптуватися до зовнішніх подразників, сприйнявши їх або відкинувши.

Сьогодні ми спостерігаємо, що методи та підходи, які здавалися прийнятними у дослідженнях економічних іще десять років тому, втрачають свої переваги. Розбалансованість середовища, в якій системи перебувають, плинність процесів, врешті, насичення теорії та практики новітніми категоріями та термінами, просто не залишають іншого, як шукати модерніші, новіші, просто інші способи вивчення економічних систем. А в умовах відкритого суспільства та відкритої економіки для таких слабких економік як вітчизняна це стає вже не проблемою наукової теорії, але мільярдних втрат у бізнесі, і що найголовніше, втрачених можливостей для його росту.

Відтак, розробка програм розвитку економічних систем різного ґатунку, рівня та складності та методологічної бази для цього, постає на сьогодні однією з головних завдань розвитку економіки національного та регіонального рівня.

І дійсно, однією з найгостріших проблем сучасної методології є формалізація її норм дослідження та поступове віддалення від цивілізаційних викликів та запитів суспільства. Відомо, що економічна наука в її нинішньому методологічному образі існує приблизно 300 років. Початок покладено працею А. Сміта “Дослідження про природу і причини багатства народів” (1776), У. Петті, П. Буагільбером, Ф. Кене та ін. Як зазначає відомий англійський учений М. Блауг, свого апогею сучасна економічна теорія досягла в 60-ті роки ХХ ст., а в 70-ті роки вже почали говорити про її кризу. Найвидатніші авторитети економічної науки 70-80-х років ХХ ст., Нобелівські лауреати В. Леонтьєв, К. Ерроу, Дж. Хікс та інші мали подібну думку. Далися взнаки глибокі системні методологічні суперечності на рівні філософії економічної науки, обґрунтувань фундаментальних гіпотез, які визначають загальну логіку сучасних суспільних трансформацій. Як відмічав вчений Івахненко А.Г., що до середини ХХ століття вважалося, що аналітичні здібності людини всесильні. Усі точні науки будувалися на цій впевненості. Проте в кінці ХХ століття стало зрозумілим, що науці у змаганні із новими викликами цивілізації (забрудненням середовища, глобальним потеплінням демографічним «вибухом» тощо) вже не вистачає попередніх інструментів.

Загалом виникнення сучасної економічної методології можна назвати й еволюційним процесом, адже неминучими є зміни самих економічних систем, які в своїй більшості – це складні, багатofакторні, відкриті, нерівноважні та нестабільні конструкції. А споживацько-хижацький стиль в управлінні цими системами, направлений лише на отримання надприбутків, бажання «поживитися» в момент надзвичайної нестабільності, призвів до того, що прогнозоване науковцями скорочення ресурсів систем наступило швидше, ніж очікувалось. Подібний план «збагачення» спрацьовував з відносно малими втратами за часів індустріалізації, хоча вже тоді підривав підвалини стійкості економік. Але сьогодні такі дії можна розцінювати як політичне та економічне мародерство, яке в кінцевому рахунку не піде на користь в тому числі й тому, хто так сподівається, що прогнози науковців, це всього на всього цифри на папері, які особисто на нього чи на його бізнес не вплинуть.

Нажаль саме глобальність, катастрофічність та незворотність

більшості процесів змусило ті самі бізнесові структури задуматися над вирішенням проблем забезпечення свого довгострокового існування, якщо потрібно, «панування». Але без врахування соціальних та глобальних процесів сьогодні це вже не можливо.

Тому й різко зріс попит на розробку прогнозів на майбутнє, дослідження майбутнього, відтак на сучасні дослідження, а отже методологію.

Сучасна економічна методологія зовсім інша. Це методологія, насичена методами з інших галузей знань і дисциплін. Термінологічно її називають міждисциплінарна, кросдисциплінарна, трансдисциплінарна тощо. Головним аспектом новизни та переваги такої методології є можливість всебічно охопити максимальну кількість факторів, які впливають на економічні системи, досліджувати їх в статичі і динаміці, а також розробляти максимально правдиві прогнози та сценарії їх розвитку. Така методологія дає поле вибору та варіанти поведінки на різні випадки. Вона дозволяє отримати багатоваріантні моделі розвитку систем з поглядом в далеку перспективу.

Загалом наука класифікує методи сучасної методології на методи наукового передбачення (класичні), прогнозування та футурологія (future studies) (сучасні).

Всім відоме наукове передбачення переважно зводиться до процедур логічного передбачення та математичного аналізу, які потім чітко виписані емпіричним шляхом та моделюванням (математичним чи статистичним).

Прогнозування відрізняється від передбачення з точними емпіричними дослідженнями тим, що працює з відкритими системами і без достатньої кількості вхідних даних, без яких не можливо зробити математичну модель.

Особливе місце займає третя група методів, футурологія, методологія дослідження багатоваріантного майбутнього. Це методологія сучасності, якій все частіше надають перевагу в економічних дослідженнях. Маючи подвійний ефект від досліджень, отримання сценаріїв майбутнього та, що головне, можливість конструювання його, методологія future studies є гнучкою та адаптивною до цивілізаційних викликів економічних систем та суспільств, адже в основі лежить не просто можливий сценарій розвитку майбутнього, а й шанс людству зрозуміти, що змінити своє майбутнє можна вже сьогодні.

Проте з-за своєї мультидисциплінарності, методологія знаходять супротив в академічній науці: з її розвитком, сфера досліджень останніх

звужується. На відміну від класичної школи, методи майбутнього розширюють свої дослідження в залежності від рівня розвитку і нових факторів впливу на системи.

Попри все методи future studies не тільки на службі планування сценаріїв розвитку планетарного масштабу, а й ефективно використовуються в бізнесі. Вони широко використовуються у науково-технологічному прогнозуванні. Є потужною основою для прогнозування різноманітних бізнес-процесів.

Багато зарубіжних комерційних компаній та державних агентств вже сьогодні мають у штаті професійних футурологів. Прикладом активного використання досліджень майбутнього в управлінні розвитком є такі компанії як DuPont, Siemens, Daimler Chrysler, Ford, General Electric, RAND Co, Brit. Telecom, IBM, в ЦРУ тощо.

Про серйозність та затребуваність «future studies» у створенні ефективної моделі управління розвитком систем різного рівня складності свідчить досить потужна методологія. Для таких досліджень застосовується широкий і різноманітний арсенал наукових методів, спеціальних методик, логічних і технічних засобів пізнання. Багато з них залучені з інших наукових дисциплін (економіки, соціології, історії, математики тощо). Найбільш продуктивними є форсайт метод, метод сценаріїв, метод Delphi.

Отже, управління розвитком в рамках сучасних прогресивних методологічних концепції future studies об'єктивно витікає з необхідності забезпечення синергії усіх елементів соціально-економічних систем та адаптивності його функцій у нестабільному глобалізованому середовищі. Перевага надається комплексному плануванню, яке враховує внутрішні потреби системи в симбіозі із швидкоплинними змінами зовнішніх факторів та взаємній їх синергії, та переведення системи у якісно новий стан, який забезпечить гарантоване перебування її в майбутньому; економічний розвиток не відокремлюється від розвитку суспільства). Ця концепція дозволяє моделювати багатоваріантні сценарії розвитку, спрощує прийняття управлінських рішень, та забезпечує право вибору у створенні такої управлінської системи, яка зберігає статус-кво усіх складових систем.

А головне - дослідження майбутнього, його прогнозування, передбачають цілеспрямовану діяльність людства на забезпечення довготривалого майбутнього існування та планомірності його розвитку, тобто дозволяють управляти своїм майбутнім. Це методологія цивілізаційного планування.

Бібліографія

1. Блауг Марк. Методология экономической науки, или Как экономисты объясняют. Марк Блауг // Пер. с англ. / Науч. ред. и вступ. ст. В.С. Автономова. - М.: НП «Журнал "Вопросы экономики"», 2004. – 416 с.
2. Гальчинський А. С. Методологія складних систем / А. С. Гальчинський // Економіка України. - 2007. - №8. – с.4-18
3. Ивахненко А. Г. Долгосрочное прогнозирование и управление сложными системами. / А. Г. Ивахненко. – К: «Техніка», 1975. – 312 с.
4. Кульчицький Я.В., Кульчицький Б.В. Порівняння економічних систем: проблеми методології / Я. В. Кульчицький, Б. В. Кульчицький ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. - Л. : ВЦ ЛНУ ім. І.Франка, 2007. - 318 с.
5. Сидоренко О.В. Роль вчень про майбутнє в теорії управління розвитком / О.В. Сидоренко // Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія» : Зб. наук. праць ЛНТУ. – Вип. 9 (36) – Луцьк, 2012. – С. 306–316
6. Moll Peter. The Thirst for Certainty: Futures Studies in Europe and the United States / P. Moll. - Knowledge Base of Future Studies – <http://master-foresight-innovation.fr/wp-content/uploads/2012/06/PMollThirstforCertainty.pdf>
7. Sydorenko O. Future studies in the new paradigm of development of agricultural market / О. В. Сидоренко: матеріали Міжн. наук.–пр. конф. «Трансформація управлінської парадигми в аграрному секторі економіки», (Полтава, 30–31 жовтня 2012 р.). – Полтава: ПДАА, 2012. – С. 14–15

Олександр ТЕМЧЕНКО

Криворізький економічний інститут
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
ім. В. Гетьмана», Україна

ОБҐРУНТУВАННЯ ТЕНДЕНЦІЙ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ ГІРНИЧОРУДНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

При вирішенні проблеми підвищення економічного потенціалу України вагома роль відводиться гірничорудним підприємствам з відкритим способом розробки родовищ, яким видобувається 85 % обсягів